

På spelmannen Hans Haglöfs tid

Hans Haglöfs och hans Catharina skulle födas in i ett land som slutat strida och fred skulle råda under många, många år. Drygt tio år innan Hans föddes i Tronsjö by här i Torsångs gamla socken skulle vårt land sluta en neslig fred med en av ärkerivalerna - Ryssland och den östra rikshalvan förlorades till tsarens väldiga rike.

Hans föddes också in i bondesamhället även om hågen skulle rikta sig mot musikens och konstens uttrycksformer. I bondens land, som präglade socknen liksom de flesta områden i dåvarande Svea rike, skulle skördeåret bestämma livsrytmen - Sådd - Skörd - Slakt - tillsammans med kyrkoårets inarbetade kalender. Några av familjerna hade också en fåbod dit man buffrade djuren på försommaren och vallflickorna fick ta ett stort ansvar för fåbodbruket. Där kunde man tidigt en morgon höra en av kvinnorna ta till en liten visa för att få upp kamraten:

"Upp flicka lilla mjölka dina kor, dina står vid väggen klavad, mina går i gröna hagar - än sover du, än sover du....."

När Hans föddes 1821 var ungefär 2 1/2 miljoner boende i landet. I Torsångs socken fanns runt tusen personer. Det stora flertalet var bönder, men många tog också på sig att driva skog och milor. Under sommaren arbetade många extra med flottningen, som präglat bygden under många sekel. Den gick dock lite på tomgång, då den stora gruvan hade minskat sin brytning och gått över till krutet för att bryta malmen istället för de traditionella tillmagningseldarna.

Men seklet skulle stå inför väldiga förändringar. När Hans & Catharina gifte sig 1844 hade den stora folkskolereformen genomförts två år tidigare. Socknarna skulle få i uppdrag att skola de unga och många små skolor kom till runt om i bygden. Kyrkskolan skulle stå färdig i början på 1860-talet.

Nu stod större förändringar för dörren, när ångkraften visade musklerna i båtar och sågar. Redan år 1857 skulle den första ångbåten trafikera sjön Runn. Det var en hjulångare som kom att fara mellan de större byarna runt sjön. Snart skulle den följas av en lång rad andra ångbåtar, som skulle hjälpa till att föra timmer till de nya sågverken runt Runn. Den första större exportsågen stod klar 1858 och byggdes upp av Korsnäsbolaget. Året efter stod också den första längre järnvägen färdig mellan Gävle och Falun. Nu knöts säcken ihop och en snabb industrialisering tog vid. Dalarnas skogar blev värdefulla och flottningen kom att få en snabb renässans, även om den pågått åtminstone sedan 1600-talet. Från det stora skiljet här i Torsång fördes timret

vidare till sågarna och sedan det blivit virke i många dimensioner tog ångloken över transporten och förde dem ut över Europa via hamnen i Gävle.

Hans verkade inte ha varit med i flottningen, men tog stort intryck av de nya maskinerna i landskapet. I sina "Tankar vid åsynen av en Jernvägsstation" skriver han bland annat:

"Storartade maskiner! Jag mig förundra får,..."

Han komponerade också en livlig "Jernban-loccomotif galopp"!

De stora ånglokens läten blev också föremål för folkliga sånglekar, när man för barn och andra ville härma de väldiga maskinerna:

Bergslagstrollet, bergslagstrollet, Kaffe Petter, Kaffe Petter....

Det var inte bara båtar och lokomotiv som skulle förändra vardagen för folket i bygden. Sockenmännen lyckades utverka ett lån från Riksdagen för att äntligen få till flottbroar över både Lillälven och Storälven. Redan 1860 var de färdigbyggda och det underlättade kommunikationer mellan byarna, när man slapp vänta på att få hjälp över vattendragen av de enkla, pråmliknande färjorna. Det är idag svårt att föreställa sig den mycket livliga trafiken kring skiljet och i Lillälven. Ett talande exempel är att Torsångs flottbro öppnades inte mindre än 1.236 gånger för fartygspassager år 1865! Ett annat exempel är att de säsonganställda flottarna behövde ha tak över huvud och då byggdes Kålsjögården för att täcka det behovet.

Socknarna stod också inför stora politiska nyheter då kommunreformen kom att genomföras 1862. Den nyttillkomna fullmäktigegruppen fick sammanträda i sockenstugan och ta över ansvaret för de världsliga frågorna. Församlingen fick fortsätta att sköta om de kyrkliga angelägenheterna. På riksnivå skulle den gamla Ståndsriksdagen falla och ersättas av en tvåkammarriksdag fyra år senare. En ny politisk era inleds då förtroendevalda från bygden kunde väljas för uppdrag både i det nybildade landstinget och till Riksdagen! Det skulle dock dröja några decennier innan Torsång fick en representant i riksdagen, men redan från första Landstinget valdes kapten Törnebladh på Ornäs gård och kyrkvärden Jakob Jakobsson från Sunnanö att representera bygden där.

Nu väntade nya utmaning bakom dörren då landet och särskilt de norra landsändarna ställdes inför nödåren 1868 och 1869. Våren dröjde båda åren, sådden blev kraftigt försenad och när hösten sedan kom för tidigt stod man inför mycket stora problem för att få till försörjningen med de små potäterna och en skörd av råg och havre, som inte stod att känna igen. Folket led och några såg sig om efter andra utkomster och

funderade på lockropen från andra sidan Atlanten, dit man kunde emigrera och lockades av att komma över land till en billig penning. Knappt 200 personer från Torsång kom att välja den vägen under den tid som emigrationen pågick.

(Se mera i **årsbladet** från 1996)

Nu smiddes andra planer i Runnbygden. Styrelsen i det gamla Bergslaget hade fått blodad tand med satsningen på sågverken och att man fick utdelning på de skogsinnehav som följt med inköpen av en del av järnbruken i Dalarna. Man väckte tankarna på att bygga ett riktigt stort järnverk och samla tillverkningen av stålprodukterna på ett ställe. Efter långa diskussioner enades man till slut om att anlägga det nya järnverket vid Domnarvsforsen mitt emot den gamla sågen. Forsen skulle ge kraften för att driva anläggningen, den nya järnvägen stod redo att forsla stålet vidare och i närheten fanns gruvorna med malmen till ugnarna. När den nya anläggningen stod klar 1878 skulle några av traktens människor söka sig till det nya verket för att arbeta som järnbruksarbetare.

Samma år skulle biskopen i stiftet begära in svar på frågor om det andliga läget i församlingen. Kyrkoherden Magnus Erlandsson skrev ner ett utförligt svar och det innehöll en del talande bilder om hur folket levde i bygden. Prosten var bekymrad över en minskad kyrkogång *"då kolportörer här intränga och hålla föredrag t. o. m. under pågående andaktsförrättning i kyrkan."*

Ett annat bekymmer han tog upp i svaret var de många främmande arbetarna från avlägsna platser som var sysselsatta med flottningen och *"hwilka föra en själfswäldig lefnad"*. Fylleriet hade minskat något men *"otuktslasten har varken av- eller tilltagit. 3-4 barn oäkta barn föds årligen inom församlingen"*. Men tydligaste problemet för kyrkoherden var nog ändå de som lät omdöpa sig och inte besökte gudstjänsterna. De skulle starta sina egna frikyrkor med Elimkapellet först ut. Nykterhetsrörelsen skulle också etableras i trakten och 1883 stod Logen Barbro klar intill Lillälven och kom att betyda mycket för bygdens nöjesliv med barn- och ungdomsverksamhet, teatergästspel och med tiden filmvisning. Men då är vi framme i mer modern tid.

När Hans Haglöf gick bort i början på 1890-talet hade Torsångsbygden förvandlats under hans levnad och industrialiseringen hade satt sina spår även här med högkonjunktur för flottningen, en livlig trafik på älv och sjö, nya sågverk och bygdens kulturliv hade berikats med folkrörelserna tillkomst.

Björn Ericson

Torsång 2021-08-21